

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P.D. Lvdovici Gomes, Episcopi Sarnensis, sacri Palatii
Auditoris, Commentarii in iudiciales regulas Cancellariae**

Gómez, Luis

Lvgdvni, 1557

Regula de idiomate, quæ in quindecim quæstiones diuiditur, plura noua,
nec alibi collecta de idiomatum effectu, & industria continet.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63697](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63697)

inter loquendū dixerunt Domini hoc anno M.D. XXXIX. **A**
 in vna Gerunden. canonicatus, & præbendæ corā D. Ray-
 naldo Petrutio. In qua causā per Rotam ista duo dubia da-
 ta fuerunt: Vtrum nuntius resignationem vigore mandari
 in fauorem certæ personæ facti admittere possit. Secun-
 dum, vtrum vigore prædictæ clausulæ isti regulæ derogan-
 di facultatem haberet. Super quibus dubiis D. Hierony-
 mus de Castello aduocatus, latius præter ceteros scripsit.
 Et super primo Domini fati dubitarunt. Secundum verò
 dubium ab vsu patrisfamilias pro expedito habuerunt.

REGVLA DE IDIOMATE.

REGVLA TEM voluit, quòd si contingat ipsum alicui personæ de
 parochiali ecclesia providere, seu mandare provideri, vel
 gratiam expectatiuam concedere nisi dicta persona intel-
 ligat, & intelligenter loquatur idioma loci, vbi ecclesia
 huiusmodi consistit, prouisio seu mandatum, & gratia desuper, quo
 ad parochialem ecclesiam nullius sit roboru vel momenti.

PRÆFATIO.

Plura sunt quæ mihi scribere cogitanti dicenda occur-
 runt super ista regula quæ vsu quotidiano sunt fre-
 quentata: & vtilia videri poterunt, vt vtar verbis text.
 in l. ff. ad exhiben. Verum, quia quædam erunt omnia
 cum aliis regulis: alia verò proximè ad regulam istam
 pertinebunt: ideo illa quæ communia erunt, breuius tra-
 ctabo. Reliqua verò plenius attingam.

In primis igitur illud meminisse oportet, istius regulæ **C**
 primum conditorem Gregorium vndecimū fuisse, quòd
 ex eo adparet, quia inter regulas prædecessorum Ponti-
 ficum ista regula non reperitur. Et hæc moderna nihil ad
 illā Gregorij addit, nisi verba de gratia expectatiua, quæ
 addidit prius ad regulam Gregorij Eugēnius Papa Quar-
 tus, vt patet in eius regula. In cuius quidem discussione
 solum eas quæstiones attingam, quas putabo necessa-
 rias ad materiam regulæ.

QVÆSTIO PRIMA.

IGITUR quæro pro fundamento dicendorum, nun-
 quid regula ista habeat symbolum, affinitatem, aut si-
 militudinem aliquam cum diuino aut humano iure, an
 verò discrepet à iure communi?

Solutio

D SOLVTIO. Videtur regula ista cum vtroque iure, tam etiam diuino, quam naturali similitudinem maximam habere, quin potius ab illis originem trahere. Quod ita demonstrari potest: quia certum est de iure communi cum non debere rectorem curatum eligere, qui probe intelligat prophanorum voces, & mutua voce intelligatur. Nam rector ecclesie, officium predicandi in ecclesia sua habere dignoscitur. ca. ecce. 95. distinctio. not. in ca. inter ceteros de offic. ordin. quia predicatio officium est curati, vt notat glo. in clem. 2. de sepul. & in c. cum ex iniuncto. de heret. glof. in cap. addicimus. 16. q. 2. cum sexcentis concordantibus tradunt Moder. in apostillis ad Abb. in d. ca. inter ceteros. Debet etiam audire confessiones, & reliqua sacramenta

E ministrare, vt in c. omnis. de pœni. & re. Item debet vultum regis sui agnoscere: vt legitur Proverbia cap. & Eccles. 32. Et est de hoc text. notabilis in extraneis sedes apostolica. Ioan. 22. posita in titulo, de prebendis. Nam omnes rectores & prelati ecclesiarum dicuntur rectores. c. quamuis. de re iud. c. quicquid. 1. q. 1. Sed ista proficere non potest rector, aut curatus alienigena, qui non intelligit, nec loquitur idioma, vt de se patet, vt notat in c. quoniam. de offi. ordi. Igitur merito ius commune regimen animarum non admittit tales: quia, vt inquit Paulus Primæ ad Corinthios 14. c. Data est nobis lingua ad impetrandum & distinguendum ea que loquimur. Nam si nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor, barbarus: & qui loquitur mihi, barbarus, vt ibi latius. Cuiusmodi ista regula idem requirere videatur, dicendum esse non habere similitudinem cum iure communi.

Ex quibus inferitur vnum, quod sicut ex iure communi interpretatio fieri debet, quia fauorabile, vt notat glo. in ca. de re. permut. li. 6. & ibi per Gemin. & in glo. 3. c. statutum de preb. lib. 6. Ita pari ratione interpretanda erit ista regula. quod erit bene notandum ad ea, que inferius dicuntur. Sic etiam videmus, priuilegium, quod continet id quod ius commune, vel insertum in eo, latè, vt fauorabile interpretari, secundum glo. in c. cum de diuersis. de priuileg. 6. Et adeo hoc verum est, quod propter hanc rationem litteris apostolicis expressio nationis requiritur, vt sic pro pa vnicuique provideat in patria ipsius: vbi melius oritur

narius, & cum maiore animi charitate inter notos eiusdem
linguæ ministrabit sacramenta, quàm exterius, vt patet in
capitulo quoniam. de offic. ordi. & tradunt docto. in cap. si
proponente. de rescript. Et est etiam de hoc edita regula
Cancellariæ ordine 15. Cū quibus etiam concor. tex. in ca.
nullus inuitis. 61. distinct. & in l. in ecclesiis. C. de episc. &
cleri. Et diuus Augustinus in sermone ad populū, hoc idē
suadet vt patet in ca. hortamur. 71. distin. cum aliis de qui-
bus Moder. in c. bonæ. 2. de postul. præla. Hinc nō abs re
leges Romanæ grauissimè tulerunt originarios à ciuitate
& patria propria decedere, cum ipsi melius negotia eius
procurare scirent, quàm exteri, vt in l. l. C. si curial. relict.
cui. lib. 10. Et hæc est ratio secundū diuū Bernard. in lib. de
cōsideratione ad Eugenium. quare cardinales debēt eligi
de omni natione, vt vnusquisque genti suæ, cuius mores &
aditus notiores habet, facilius & certius valeat iustitiā mi-
nistrare. Quis enim negabit originarios melius conditio-
nes hominū suæ patriæ cognoscere, quàm quiuis alius? Iu-
dicat enim quis facile de his, quæ nouit, vt dicitur primo
Ethico. Et diuū Bernard. sequitur Antonius in tertia par-
te summa, tit. 21. cap. 2. §. 2. quo loco idē Anton. vnū aliud
notandum scribit, videlicet, quod quauis de omni natio-
ne debeant cardinales eligi, non tamen consuevit ecclesia
de Alemania cardinales assumere, ne secreta ecclesiæ im-
peratoribus pandantur. quod dictum sequitur cardinalis
Iacobatus in tract. concilij. lib. 1. pag. 40. in 2. colum. quod
tamen hodie malè seruatur, quia ardua difficultate idio-
matis, magis necessarij sunt ex illa natione, quàm alia. Et
ideo dicebat Hugo antiquus doctor, vt refert Card. in ca-
pitulo significasti. de iurepatr. q. patronus necesse habet
præsentare Episcopo clericū eiusdem diocesis, qui intel-
ligat, & intelligatur. Et ob eam causam dicit Abbas in c. ad
decorem. de instit. valde esse honestum & fructuosum, vt
quisque in patria sua beneficietur: quia sic nō depauperā-
tur beneficia, & homines inducuntur facilius ad residendū
in eis, quàm extranei: qui cū lingua differant, disparitate
quoque morum distare videntur, ac propterea nō gerunt
affectionē. Adeo quod facilius propter huiusmodi linguæ
disparitatem, homines sibi animalia muta, quàm alterius
linguæ hominem sortiantur. Nam, vt inquit Augustinus,

† Patriæ st-
quidem est
dulcissim^o
amor: vt l.
qui habe-
bat, ibi: dul-
cissimæ pa-
triæ meæ
volo ad p-
tes suas da-
ri & c. ff. de
leg. iij.

IO A N.
M I L.

D melius quis cū cane suo, quàm cū homine diuersi idioma-
 tis conuersatur. ita dicit August. lib. 19. de Ciuitate Dei. ca.
 7. Nam hoc vno prætamus, vel maximè feris, vt inquit Ce-
 cero lib. 1. de Oratore, quòd colloquimur inter nos, & ex-
 primere dicendo sensa pòssumus. Cum quibus conuersatur
 Andreas Sicul. in còsil. 57. in princ. in primo volu. Nā inter
 homines eiusdem idioma-
 ritatis ac amicitia intrinsecus amor, quo vbique se inuicem
 diligunt, & còtra quoscunque alios tuentur & protegentur.
 Hinc est, quòd iudex eiusdē nationis quo est actor, a
 conuento recusari potest: vt in c. accedens. 2. ibi, de test.
 vxoris suæ oriundus, vt lit. non contest. Quia eadem natura
 inducit suspicionem, vt dicit Abbas in ca. postremo. c. 1.
E de appel. Hinc voluit Frac. Patritius, lib. 3. de inli. resp.
 2. magistratus populis peregrinos, & non ciues dante
 bere, quia nō solent peregrini in administranda iustitia
 clemētes sicut ciues, qui si nō facillè indulgent cōcinnis
 odia & capitales inimicitia oriūtur, quæ plerunque magis
 ma scandala in republica pariunt. Quamobrem præter
 actū arbitror apud Hispanos regni Castellæ, qui ad regn-
 das prouincias lege antiqua mittūt alienigenas, siue
 rius ciuitatis ciues, quod idē apud Fracos fieri debet.
 lippus Pulcher ac Carolus v. Francorum reges statuerunt
 vt latius prosequitur egregius Moder. Guliel. Benedic.
 repet. ca. Raynurius. in verbo, vxorem nomine Adal-
 num. 1050. cum sequent. de test. Quod institutum plerumque
F Italiae populi etiā hodie seruant, aliunde magistratus pe-
 quirentes. pro quibus facit l. fin. C. de cri. sacri. & l. 1. C. de
 C. de diuer. offi. & appari. iudic. lib. 12. Quas quidem
 stissimas obseruationes si regna Valentia Hispaniarum
 uare curassent, nō tantis interitinis ciuū discordiis, & ca-
 sandi licentia respublica abundaret. Nam cum inter
 ciues eiusdem lingue sit à natura data quædam morū
 litudo, facillè vnus alteri indulget, & in malefactis cōm-
 cum speret easdem sibi vices reddi, & ita Valentia iustitiam
 ad còplacentiam ministratur. Bona est igitur hoc casu
 terorū iudicum promotio, qui nō dulci amore patriæ
 spe, vt sibi paria reddatur, sed ex debita iuris seueritate
 stitia prosequuntur. Sed in rectoribus & curatis patriæ
 lium bene cōuenit ille patrius amor, & similitudo lingue

nam
 dilig
 te lin
 nes d
 temp
 rector
 eni
 trame
 singu
 stat, q
 affir
 sicut
 fert B
 in 11. p
 rietaru
 lingua
 parer
 omne
 cap. 11.
 bat. D
 mines
 orbis
 proxi
 eadem
 lingua
 quoad
 de elec
 tia ling
 binū d
 storian
 plures
 prehen
 lutatus
 Mar. T
 mone
 nobis
 rideam
 alieno
 infertur
 per hor

nam facilius quis suadetur, & à malo auertitur, ab eo què A
 diligit, quàm ab extero. Nā satis cōpertū est ex disparita-
 te linguæ, & dissonantia vocum nasci quasdam inter homi-
 nes differentias, ac animi similitates, què licet in iudiciis
 temporalibus necessariè videantur, per ea quæ diximus: in
 rectoribus tamen animarum maximè sunt euitandæ: vbi
 enim de moribus corrigendis agitur, nō libenter Italus Ul-
 tramontanum audit nec Ultramontanus Italum: & sic de
 singulis, rarò in persuasione morum alterius idioma dele-
 ctat, quanuis, nō desunt viri egregij, qui etiam constanter
 assument, nō ita rectè populos per externos magistratus,
 sicut p proprios ciues gubernari, quorū rationes latè re-
 fert Bartholomæus Callanæus in Catalogo gloriæ mūdi,
 in 11. parte. in 12. consideratione. Hæc tamen sit summa va- B
 rietatum rei, relictis cōtentionibus, in pœnā homini hanc
 linguarum cōfusionē à Deo datam fuisse: quod ex eo ap-
 pareat, qd post diluuiū vsque ad ædificationē turris Babel,
 omnes homines vna lingua loquebantur, vt dicitur Gene.
 cap. 11. quæ primos homines vno, & eodē loco stare coge-
 bat. Disparitas igitur & differentia linguæ fecit, quod ho-
 mines seinuicem non intelligerēt, tādio capti, varias sibi
 orbis regiones perquirerēt. quo factum fuit, vt veteri lege
 proximos reputabāt eos, qui eiusdem tribus erant, quorū
 eadem erat viuēdi cōsuetudo: extraneos verò, qui diuersæ
 linguæ. Vnde sicut disparitas habitus inter simul viuentes
 quandam animorum differentiam inducit, vt in clemen. 1.
 de elect. & in ca. in noua. 16. quæst. 7. ita & fortius dissonā. C
 tia linguæ discrepantem voluntatē signat. Inde meritò Al-
 binū derisum à Catone legimus: qui cum esset Latinus, hi-
 storiam inter Latinos Græcè scribere maluit, vt Plutare. &
 plures alij meminerūt. In quo genere Albutius prator re-
 prehendi meruit, qui cum à Scæuola, proprio idiomate sa-
 lutatus esset Athenis, Græcè respondit, vt eleganter refert
 Mar. Tul. lib. 1. de finibus bonorū & malorū. Eo enim ser-
 mone vti debemus, vt inquit idē Cic. in offi. qui notus est
 nobis ne, vt quidam Græca verba inculcātes, iure optimo
 rideamur. Hæc enim loquendi diuersitas facit, vt externus
 alieno nō sit hominis vice, vt inquit Pli. li. 6. ca. 1. Ex quibus
 infertur, qd sacramēta & prædicationes ministrata, & gesta
 per homines eiusdem idiomatis grata magis fore, & ac-

Decepta originariis eiusdem linguæ, quàm si per alium
 natiuum habetem idioma, licet intelligibile, ministratur.
 tur. Et hoc nõ solum iure positivo, sed etiam à iure diuino
 introductũ videtur. Vt quid enim spiritus sanctus in Ap-
 stolos veniens, illis variis linguis loquendi facultatem
 ret, nisi putaret necessarium fuisse ad officium prædicandi
 & ministeriis sacramentorũ idiomatis intelligentiam? Qu-
 liber enim eos in lingua sua loquentes intelligebat, & in-
 rabantur, vt dicitur Actuum ca. 2. Et si Erasmo credimus
 eo volumine, quem de ratione Cõcionandi composuit, ca.
 3. ppter imperitiã idiomatis innumerabilia sacra sermo-
 ra loca perperam interpretata leguntur, quæ studio for-
 cile à sacrarum literarum studiis auerterunt: cuius quidã
 E idioma si interpretes assequuti rectè fuissent, multos la-
 le in suã sententiã traheret, vt latius Hispanus noſter
 lentinus Ludouicus Viues li. 3. de tradendis disciplinis
 sequitur. Nemini enim dubium est, ob hanc causam
 fuisse Ecclesiast. cap. 8. coram extraneo consiliũ non
 dum, quia propior est colligatio, interiorque societas
 ciuibus, cum quibus est eiusdem linguæ cõmercium, quæ
 cum exteris. Et ideo videmus, quia eiusdẽ idiomatis
 dicatio sensum mentis aperit, & animum ipsum expri-
 qui & diuinus est, & maxima atque optima pars huius
 esse perhibetur, quibus adſtipulatur illud Socratis, vt
 tacenti adolescenti diceret. Loquere, vt te videam, non
 corporis facie, sed ex loquela ipsa, tanquã ex animi
 F bitu hominẽ intuendum esse censuit. Et hæc in causa
 oriundis magis quã cæteris, etiam his præstantioribus
 faucamus, vt dicit Lucas de Pẽna in l. quisquis. C. de
 agro deser. lib. 11. alleg. text. in l. fin. de cle. peregrin. d.
 de quibus ibi per eum, & hoc dicit Philosophus 3. Topi-
 corum. Quod Græcorum exemplo cõprobatum legitur.
 Nam cum Alcmenes Atheniensis, & Agoraticus in
 pẽdo marmore clarissimi, Phidiæ quæ discipuli inter
 bo de signo Veneris faciẽdo certarent: ex eo Alcme-
 fragiis Atheniensium victoriæ palma data est, quia
 peregrinum cui suo suffragari, vrbã esse putarunt, et
 cinentes illud prouerbium: Tunicam pallio propioris
 chariorẽ esse. Meminit de his Beroaldus senior in
 oratione prouerbiali. Et istum amoris naturalis humani

cum ex multis sacrae scripturae, & literarum humanarum A
 locis, tū maximè ex ædificio turris Babel, Episcopus Abu-
 len. colligit super Genes. cap. 11. Apparet igitur manifeste
 ex diuersitate linguarū sicut ex dissimilitudine corporum,
 diuersitatem quoque animorū induci, vt inquit Auguſti-
 nus lib. 2. de doct. Christia. cap. 4. facit text. in cap. quia di-
 uersitatem. de concess. præbend. Sicut e contra ex identi-
 tate idiomatis, affectionem gigni manifestum est. Et non
 solum linguæ identitas, sed quod magis est, identitas quo-
 que & similitudo solius nominis affectionē inducit, vt pa-
 tet in l. cum filius. §. pater. ff. de legat. 2. Nam propter affe-
 ctionem linguæ seu idiomatis, affectio & charitas patriæ
 animo retinetur, quod Alexātri regis exemplo manifestū
 fit: illum enim ob id milites odisse patriam cōtendebant, B
 auctore Q. Curtio, quia peregrino sermone Persarum lo-
 queretur. Nec aliam ob causam putādum est, coniugia ex-
 terorū apud veteres nō probari: quia sciebant disparitate
 idiomatis facile similitates gigni. Et hoc est, quod dicitur
 in sacris literis, Esdræ linguarum cōfusione, quæ ex ma-
 trimoniis aduenarum nascebatur, ad linguam Hebraicam
 reduxisse, vt patet secundo Esdræ cap. 13. Naturale igitur
 est, vt unicuique idioma suum sit præcipuum, & charum.
 Et ideo est, quod asserētī se esse talis linguæ, seu nationis,
 creditur: & dicenti contrarium, incumbit onus probandi:
 quia non præsumitur quem malle alieno, quàm proprio
 idiomate loqui, vt dicit Angel. in consil. 194. Hinc est, quod
 in sacris literis ad punitionem populi referunt, Deum per C
 Hieremiam cap. 5. dixisse, Adducam super vos gentem, cuius
 ignorabitis linguam, nec intelligetis quid loquatur. Et
 Deuteronom. cap. 28. Adducet Dominus super te gentem
 de longinquo, cuius linguam intelligere non possis. Patet
 igitur, quod diuersitas linguæ inducit alienationem ani-
 morum. Vbi verò datur communio, & eiusdem linguæ cō-
 mercium, ibi est quidam domesticus & familiaris amor.
 Vnde necesse est, ibi spiritualia maiori animorum conso-
 latione ministrari ac recipi, vbi maior animorum confor-
 mitas & similitudo esse comprobatur. Propterea multis
 verbis voluit ille Modernus Hispanus lib. 3. de tradendis
 disciplin. de quo proxime mētionem feci, plurimum con-
 ducere ad dilatandum CHRISTI nomen, vt nos & Aga-

Dreni communem linguam haberemus : nam speraretur
 rum breui, vt multi se se illorū ad nos reciperent, quod ne
 putat aliam ob causam Deum Maximum Apostolis in
 donum linguarum contulisse. Nam, vt inquit Paulus, scilicet
 enim per auditum, cui lingua inseruit: ac proinde cupere
 vt in plerisque ciuitatibus gymnasia linguarum instruerentur,
 tur, non solum illarum trium, de quibus in clem. 1. de ma-
 gistr. sed earum etiā quæ essent Mahometicis populis re-
 naculæ, quas addiscerent non otiosi homines ad gloriam
 inde captandam, sed ardentissimi zelo pietatis parati
 tam pro CHRISTO impendere, vt eis linguis instruitur
 CHRISTVM illis gentibus annuntiarēt, quæ paucissimæ
 ac nihil penè de illo audierunt. Hæc ille. Et hoc linguarum
 E documentum prædicatoribus, qui multū populo Christi-
 ano prodesse possunt, necessarium esse. Nam prædicatio
 quirit hominem non solum in rebus diuinis expertum,
 variis disciplinis refertum, sed etiam in lingua eorum quæ
 auertere à malo, & meliores fieri prædicatione sua
 non mediocriter eruditum, vt patet exemplo Hieremias
 excusantis à prædicatione, quia loqui nesciebat. vt in
 in scripturis, §. quies igitur. 8. quæst. 1. Sciebat enim magis
 ille Propheta oportere eos, qui animos rudes prædicatio-
 instruunt, se aptare debere pro ingenio discipulorum, &
 borum ordinē pro audientium capacitate dirigere, vt in
 tex. notabilis in ca. oportet. 8. quæst. 1. Hæc enim fieri
 possunt, nisi ab his qui intelligunt, & loquuntur idiomate
 F puli: aliàs si ab auditoribus sacrorum ministri non in-
 guntur, non audientium vtilitatem, pro quibus missi sunt,
 sed suam ostentationem quærent, vt inquit tex. in eadem
 satio. 43. distin. Nam quando prædicatio boni rectorum
 natio sermone discipulū aptè exprimitur, deuotio crescit
 ac fides dictorū magis animo insidet, & continuatio
 boratur. Qui quidē sermo dum per aures recipitur, in
 tio ac fides in mente generantur, vt dicit tex. in can. 1.
 rector. versiculo in mente. 43. distin. Sicut videmus in
 scis. Nam imperitus medicus, vt inquit Auicenna (sermo-
 naturalium propter fidem & deuotionem ægri facilius
 bit ægrum, quàm peritus & doctus. Hoc enim facilius
 fiet commercio linguæ. Ad quid etenim putamus, Mar-
 datem Ponti Regem tantum laboris in perdiscendis datis

& viginti linguis desumpſiſſe, niſi vt tot populis, quibus im A
 peritabat, in ſua propria lingua reſpōderet, vt ſic acceptior
 videretur? Quam loquendi rationem Themiftoeles Athe-
 nienſis eſt imitatus, vt de vtroq; Plinius, Valerius, & Quin-
 tilianus meminerunt, & recenſet Iaſ. in §. ex maleficiis in-
 ſit. de actio. Quę omnia ad vſum & intellectū huius regu-
 lę pertinere videntur. In qua de parochiali eccleſia fit men-
 tio, quę rectorem requirit vocalem confeſſiones audien-
 tem, prædicationi accommodum, verbis intelligibilibus ec-
 cleſiaſtica ſacramenta fidelibus miniſtrantem: qui ſi non
 intelligitur, quia diuerſum habet idioma, fruſtrā rectoris
 partes adſumpſit. Nam qui ædificari verbo Dei debent &
 cupiunt, talem eos magiſtrum habere oportet, cuius ſer-
 mone, & monitis eruditiores fiāt: ne for, è cum his præpo- B
 nitur eis, qui nō intelligitur, animus ſtupidus ad deterio-
 ra prouocetur. argu. text. in capitul. in grauib. 3. quæſt. 7.
 Et ob eam cauſam veteres voluerunt, leges quę dabantur
 populis, ſub illo eiufdem populi idioma publicare, vt ma-
 gis placerent omnibus, & obſeruentur. vt eſt text. in §.
 alienationis. in authent. de non alienan. Quod ad hoc Ro-
 ma ponderat in l. i. §. ſi. col. 3. ff. de verbo. obligat. cum plu-
 ribus aliis concord. congeſtis per Fely. in rubr. de conſtit.
 in 4. colum. verſic. vterius. & facit text. in §. illud quoque.
 in authent. vt præpo. no. imp. Per quem text. dicunt Moder-
 ni Valentini in l. prima. §. finali de verbo. oblig. quōd ideo C
 titulus Crucis fuit tribus illis linguis, tunc magis vſitatis
 ſcriptus, vt ab omnibus intelligeretur. Propterea dicit glo.
 in lege decreta. ff. de re iudicata. quōd decreta inter Lati-
 nos debebant Latine proferri, & inter Græcos, Græcè. Et
 eadem ratione dicunt Moderni de Monteferrato in lege
 prima. §. ſi. ff. de verbo. obligat. quōd licet ſtipulatio inter
 homines diuerſi idiomaſ per interpretem cōtrahi poſſit:
 vt in d. §. finali. hoc ideo ſtatutum fuit propter neceſſita-
 tem. Sed vbi duo haberent idem idioma, & ſtipularentur
 vnus Græcè, alter Latine, non valeret ſtipulatio, cum ibi
 nulla ſub eſt neceſſitas, nec voluntas, cum poſſunt eadem
 lingua ſtipulari. Nam quilibet debet facere actum lingua
 ſua. Et ideo vbi ad aliquem ſcribimus, illi ſcribendum eſt
 lingua qua ille vtitur, & non alia qua ille ad quem ſcribi-
 mu, ſnon vtitur. capit. in nomine patris. ad fin. 73. diſtinct.

D Nam, vt inquit Cicero de Oratore libro tertio, verba no-
 minem mouent, nisi eū qui eiusdem linguæ societate
 iunctus est. Quoniam vt ipse idem Cicero Tuscul. 5. ait,
 his linguis quas non intelligimus, surdi profecto sumus.
 quod videtur innuere diuus Paulus. 1. ad Corinthios 14. 11.
 Et hac de causa videmus, leges voluisse, proclamationes
 quæ inter vulgares fieri cōsueuerūt, verbis vulgaribus scri-
 bere, vt ab illis intelligerentur. l. sed & si pupillus. §. pro-
 scribere. ff. de instit. Quo loco dicit Paul. de Cast. Parisi-
 curiam Regis consuetudinem ideo habuisse, quod acta
 vulgari scribantur: & idem in Burgundia consuetum fuisse
 Iacobus de Puteo in l. acta. ff. de re iudi. attestatur. Nam
 præclare inquit Tullius offic. lib. 2. Popularibus enim ve-
 bis est agendū, & vtitatis, cum loquimur de opinione po-
 pulari. Et idem lib. 1. de legibus. Sed quoniā, inquit, in po-
 pulari ratione omnis nostra versatur oratio, populariter
 interdum loqui necesse erit. Hic dicit gl. in c. odi. 24. cap.
 1. quod clericus quādo agit cōtra laicum, vulgariter loqui
 debet, vt facta sua intelligat. Propterea Romani, vt facta
 à subditis intelligerentur, tanti idioma suū fecerunt, quo
 eorum magistratus, quanquam optimè linguā Græcā
 loquerentur, nunquam tamē Græcis, nisi Latinè respōsa dabo-
 eōsq; per interpretē loqui cogebant, non Romæ tantum
 sed etiam in Græcia & Asia, vt author est Valer. Maxim.
 libro 2. de institu. antiquis. Quem Cuma. & Iacob. de Puteo
 in d. l. acta. sequuntur. Vnde postea vsus inoleuit, vt leges
 in Græciā missi, secum interpretem haberent, vt pro
 Cornelio Balbo meminit Cic. & lib. 1. de fin. bono. & malo.
 enim Romanis tanta cura nominis fuit (quanquam illi
 lud ædificiis multis pluribus locis perpetuum facere
 cōsueuerūt) quā propagandæ linguæ. Merito igitur summus
 pontifex in textu nostro idioma cuiusq; proprium in con-
 sacratione habuit: quia neminē ex rectoribus parochialibus
 putauit ecclesiis, & earum subditis sufficere, aut placere
 posse, nisi bene ac intelligibiliter loquerentur, ac lingua
 eorum callerēt. Quod prius visus fuit expostulare rector
 sit rector. colū. penul. 43. distin. Quæ omnia cum funditus
 sint in iure diuino, communi & naturali, concludendū
 regulam istā cum dictis iuribus, nō solum similitudinē
 quādam affinitatē & identitatē habere, quia potius con-
 tinet

statam ac compositam ex eorum visceribus fuisse.

QVAESTIO SECVNDA.

QVAERO, iuxta ordinem tex. ibi, alicui personæ, nū-
quid dispositio istius regulæ habeat locū in prouisio-
nibus curati beneficii, fœminis regularibus factis,
vel capitulis, aut vniuersitatibus aliquarum ecclesiarum?

SOLVITIO. Si significationem & vim istius verbi, perso-
næ, comprehensiuam attendimus, certū erit, regulā prædi-
ctos omnes cōprehēdere: quia appellatione personæ, tam
masculi quā fœminæ, vniuersitas, capitula, & collegium
comprehenduntur, vt dicit Bal. in l. quicumq; in 3. colū. de
ser. fugi. & in l. metum. §. aduertendū. ff. quod met. cau. &
in c. 1. in prin. de no. for. fide. Præsertim quia ex quo regu-
la ista cōcernit salutem animarū, vt dixi superius in prima
quæstione, dicitur fauorabilis, vt dicit Pet. de Ancha. in c.
quāuis. de præben. lib. 6. Quo casu in tali materia appella-
tione personæ veniunt, & comprehenduntur omnes indi-
stincte, tam masculi quā fœminæ, & vniuersitates, & ca-
pitula, vt tradit Dom. post Ioan. Andr. & alios in c. cum in
illis. §. 1. in fin. de præben. lib. 6. cum cōcord. vt scribit Ias.
in l. si quis maior. in secunda colum. C. de transact. & vltra
ipsum Rom. in consi. 436. incip. quod indultum.

Tamen prædictis non obstantibus contrariū est cōclu-
dendum. Nā licet verū sit, quod appellatione personæ, la-
tē sumpto vocabulo, ac etiam in materia fauorabili com-
prehendi possit capitulum, vniuersitas, vel quælibet alia
persona, per ea quæ dicta sunt superius: tamē vbi materia
subiecta non est proportionata ad hoc, nunquam sub tali
verbo, personæ, etiā cum dictione vniuersali prolato, fœ-
minæ, nec capitula, vel vniuersitates includētur: quia actus
actiuorum debent cadere in subiecto bene disposito,
prout in proposito nostro dicit notabiliter Domi. in ca.
sicut. in secunda colum. 7. quæstio. 1. Vbi ex hoc infert,
quod excommunicatio prolata contra quascunq; perso-
nas, non cōprehendit vniuersitatem. c. Romana. §. vniuer-
sitate. de senten. excom. lib. 6. quia excōmunicatio ligat
animam, & vniuersitas non est materia subiecta ad hoc,
cum animam non habeat. Et hoc idem dicit Deci. in l. si fa-
milia. in ij. colum. ff. de iuris. om. iud. Er reassumit latissimē
Fely. in c. eam te. in 12. & sequē. col. de rescript. Et ista om-

Dnia multo fortius procedunt in casu nostro, ex eo, quia ratio istius regulæ nullo pacto potest adaptari ad formam vel vniuersitatem, seu aliud simile corpus representatum, quia in talibus personis fictis non cadit administratio sacramentorum quæ in parochiali, de qua loquitur ista regula necessaria est. Nam rector parochialis debet confessiones parochianorum audire, & sacramenta omnia subditis fidelibus ministrare: & ideo necessarium est, quod idem eorum intelligat, ac vicissim à populo intelligatur. Alii non bene sacramenta ad profectum animarum exercent, si se i nuicem non intelligerent, vt latius dixi superius in prima quaest. Ista enim ratio non potest adaptari ad formam neque ad capitulum, vel collegium. Quia ex quo formam

E collegia actiue sunt incapaces sacramentorum, neque in cadunt clauis fori poenitentialis, cum etiam de facto hæc accipiens ordines, characterem non recipiat, vt tradit Azo & alij in can. presbyter. 32. distinct. Nec per hoc confessio possit formam, aut vniuersitas confessiones audire, vel sacramenta ministrare, vt est text. & ibi notat Abb. & ponnes in cap. noua. de poeni. & remissio. & tenet diuus Thomas in 4. senten. distin. 25. quaest. 2. Sequitur, quod hæc regula tales non comprehendit. Sunt enim huiusmodi personæ corpora inhabilia tum respectu sexus, tum etiam respectu corporis imaginati. Quia cum capitulum & collegium non sit persona animalis vera, sed representata, & sacramentorum administratio veram personam animam & virilem requirant, merito dispositio ista loquens de persona, non habebit locum in istis: quia in eis cessat ratio istius regulæ. Imò non solum in hac regula, in qua materia facta repugnat, sed neque in quacunque alia dispositione, qua verba debent proprie capi appellatione personæ, capitulum, vel aliud collegium non comprehenditur, vt est notabile dictum Roma. saepe practicum in consil. 436. per istam rationem tenet, quod priuilegia derogata omnibusque personis, non derogat collegio: præsertim in minorum Rotæ: quia non venit appellatione personæ. Ex istam rationem concluderunt domini mei in vna causa procedente coram R. D. Ioan. Mohedano. 23. Ianuarij. 1536. quod procurator constitutus contra omnem personam, non potest agere contra vniuersitatem, vel capitulum, per dictam

Bal. in rub. C. ad Trebellia. & in authen. item quicumq; C. A de episc. & cleri. Sequitur Fely. in c. eam te. in 2. col. de rescrip. & in c. dilectus. el 2. col. penul. de simo. Et Pau. de Ca. in d. authen. item quicumq; & Rom. in l. si quis mihi bona. §. seruus. ff. de acquir. hared. & Iacobi. de sancto Georgio in l. collegium. C. de hared. instit. cum quibus nouissimè concordat Bart. Cassaneus in consil. 1. in §. dubio, vbi limitat in procuratore rei. Et istam opinionem videtur tenere Deci. in d. l. si familia. Et licet idem Bald. videatur tenere contrarium in c. 1. de noua for. fidel. quem sequi videtur Barb. in ca. cum non ab homine. in primo notabili. de iud. & in consil. 47. col. penul. in 4. volu. Tamen possent eorum dicta concordari, vt procedant in procuratore rei ad defendendum, quod est fauorabile, vt dicebat Cassaneus in B d. consil. & sentit Alexā. in apostil. ad Bar. in l. mortuo. ff. de fideius. Licet possit attentari, quod etiam mandatū actoris ad agendum sit fauorabile, vt dicit decif. dominorum 32. de procura. in no. circa si. Sed amotis ambagibus, ista est communis opi. quod in procuratore actoris, dictum Bal. in d. rubri. C. ad Trebel. est verior. Et ita iudicauit Rota.

Redeundo ad propositum istius regulæ, cōcludo, quod ex quo ratio istius tex. ac proprietas huius verbi, *Persona*, non congruit scēminæ, neq; collegio, vel capitulo, sub dispositione istius regulæ tales non comprehenduntur; sed illæ tantū, quæ sunt habiles, & capaces clauium fori pœnitentialis, quæ possint & valeant curam animarum exercere, & omnia sacramenta ministrare.

QVAESTIO TERTIA.

QVAERO, nunquid sub illo verbo personæ, vel etiam ex mente istius regulæ comprehendatur cardinales? **S**OLVTIO. Licet ista quæstio latissimè in proœmio istarū regularum discussa fuerit: tamē quia quæ hic dicuntur, specialiter istam regulā tangunt, quæ ibi scripta nō fuerunt, ideo inconueniēs nō erit, pluries eandē quæstionem repetere: quia vt dicit tex. in l. vnica. §. suprā dictis. C. de emenda. Cod. Iusti. sapius repetita placebunt. Et, vt inquit Plato, quem Plinius sapientiæ antistitē vocat, nō nocet bis dicere, quod bene dicitur. quia, auctore Seneca, nunquam nimis, quod nunquam satis. Vnde illud prouerbium emanat, Bis terque pulchra. Quamobrem, cum quæst

D quaestio ista necessaria sit, frequens & utilis, eam saepius in pluribus regulis, diuersis tamen motiuis repetere dixi. Et propius ad rem ipsam veniendo, istam quaestionem, de qua loquimur, in terminis decisam esse reperio per dominum Bartholomaeum Belenzinum virum doctrinae singularis, & quondam Rotae auditorem, in suo tract. de charitati. sub. quaest. 66. in 5. colum. vbi resolute tenet hanc regulam in cardinalibus locum habere, ex eo, quia tempore suo, & eo praesente, ita Rota iudicauit. Quam opinionem ipse hac ratione fundat: quia clarum est, dispositionem istius regulae fauorem animae concernere. Quae ratio facit, quod ista regula fauorabilis iudicetur, iuxta doctrinam gloss. Bart. &

E doct. in authen. sacramenta puerum. C. si aduer. ven. Sed in constitutione sic fauorabili cardinales comprehenduntur, vt dicunt Moderni per illum tex. in c. omnis. de pœnit. & remis. Igitur regula ligabit eos. Hæc Belenzinus. Pro ista opinione facit text. in c. nemo. & quod ibi noui Dom. & Philip. in prin. de elect. lib. 6.

Sed praedictis non obstantibus, potest contrarium teneri. Nam in primis negari potest, quod ista constitutio utilitatem animae edita sit, vt dicebat Belenzinus. Iura enim hoc exprimere solent, quando id agere intendunt, vt patet in c. si. de consue. & in c. si. de praescrip. & in c. 2. de constit. & alibi saepe. Nam q̄ sit rector eiusdem lingue, potius quam

F peregrinae, hoc non concernit immediate animam: quia hoc modo utilitatem animae metremur, nulla esset constitutio, nulla regula istius voluminis, in qua eodem modo idem animae fauor considerari non posset: praesertim in regulis mistis, quae ad euitandum fraudes conditae videntur. Et sic esset dicendum omnes tales regulas esse fauorabiles, ac latissime interpretandas, & comprehendere cardinales. Quod inconueniens & absurdum videtur, vt inferius patebit. Nam sicut non omne, quod publice interdictum principaliter ad utilitatem publicam pertinere dicitur, illud fauorabile dicamus, vt tradit Barto. & alij in l. si. de iur. matr. Ita neq; omne illud quod ad fauorem animae referri potest, ilico dispositionem principaliter fauorabilem facit: cum constitutio forte alia ratione moueri possit, quae dispositionem restringat, vt patet in c. auaritie. de elect. lib. 6. Cuius dispositio respicit utilitatem animae: & tamen

illa constitutio tanquam fauorabilis extensionem non re-
cipit, vt not. Oldra. consilio 246. & Gemin. consil. 106. in
6. colum. Et idem videmus in extrauagan. ambitiose. posi-
ta in titu. de reb. eccle. non alienan. Quæ etiam vtilitatem
animæ considerat, & ita fauorabilis non est, vt omnes ca-
sus non expressos comprehendat, vt declarat domi. Gun-
disalvus Villadiego, quondam nostri ordinis insignis au-
ditor, in tract. de leg. in 11. quæstio. primæ partis. colū. fi. &
Rochus Curtius in repe. cap. fi. in 82. col. de consuetu. Illud
igitur, quod dicitur constitutiones obuiantes fraudibus,
vtilitatem animæ respicere, verum est, quando illa consti-
tutio principaliter animam, seu piam causam immediatè
respicit. Secus autem quando constitutio non principaliter,
sed secundiario incidenter, aut mediatè animam concer-
nit. Quod ex subiecta materia, vel modo loquendi facile
deprehendetur. Hoc probatur in ca. vt animarum. de con-
stit. lib. 6. & in cap. quanquam. de vsur. cum similibus. & ita
declarat Moderni in cap. cum contingat. post glo. in ver-
bo debent. de iureiu. Et reassumunt Moder. Hispani in tra-
cta. de vltimo si. iuris. 89. & 117. colum. & latius dixi in d. ca.
vt animarum. Cum igitur regula ista neque ex verbis, ne-
que ex subiecta materia principaliter animæ vtilitatè con-
cernat, concludendum erit, illam non esse principaliter fa-
uorabilem & extendendam, & per consequens Cardina-
les non comprehendere.

Sed posito quod regula ista principaliter fauorem ani-
marum concerneret: dico tamen, quod ille fauor animæ qui
propter imperitiã idiomatis hic considerari potest, per vi-
carium idoneum, linguæ peritum, positum in ecclesia paro-
chiali, per Cardinalem conseruari posset, iuxta notata in ca-
pitulo super eo. de præbend. lib. 6. & in cap. dudum. cl. 2. de
electio. Nã ipsi Cardinales habentes parochiales, licet in-
telligibiliter loquerentur, & intelligerent idioma, non ta-
men honeste possent, nec eorum dignitati conueniret, ne-
que etiam coguntur ecclesiis parochialibus per se ipsos de-
seruire, cū sint regimini vniuersalis ecclesiæ præpositi, quod
præferri debet priuato commo do vnius ecclesiæ parochia-
lis. vt dicit tex. in proposito nostro notabilis in ca. bone. r.
de postu. prælat. Et isto modo per vicariū satisfactum erit
regula. Licet idem Cardin. non intelligant, nec loquantur

Didioma. Et quia papa dispensando cum eis, vt tenere valeant parochialem in commendam, per hoc videtur cum illis tacite dispensasse, vt non teneantur per seipfos deuere, iuxta gloss in c. quia in tantum. de prabend. cum alio concor. vt scribunt Moder. repe. rub. de rescrip. lib. 6. in 1. col. & tenet Abb. in cap. cum in cunctis. de electio. & latius per Fely. in c. postulasti. in 12. col. de rescrip. Præterea quia in ista regula nulla fit mentio de Cardinalibus, ideo nec comprehenduntur. Nā Cardinales nunquā sub regulis Cellulariæ censentur includi, nisi illi specificè nominentur, vt tradit Fely. post Petr. de Ancha. in c. in eos. in fi. de heret. Ad hoc facit ratio gloss. in verbo, dignitatum. in capia. de praben. lib. 6. Et hoc generaliter verum est, quod cardines in dispositione quacūque pœnali non comprehenduntur etiam, quod fortius est, si in illa dispositioe sint verba vniuersalia, vt est text. in cap. 1. de schisma. lib. 6. & ibi notat Io. An. & Domi. cū multis aliis concordant. quæ scribitur Belenzi. in eodem tracta. colum. 6. Vbi ex hoc inferunt aliud, videlicet, idem esse in regula de valore exprimentum vt non habeat locum in cardinalibus per eandem rationem quia de illis ibi non facta est mentio specialis. Et idem Belenzinus hoc generaliter dicit de quibuscunq; regulis cap. quod super his. de fide instrumētōrū. quæ ibi Fely. refert in 3. col. versi. 2. q. Et quo ad regulam de valore, belatè dixit Petr. de Ancha. in consil. 288. pro clariori certitudine. Et Roma. in consil. 498. cum sexcentis concordantibus quibus per And. Sicul. in tracta. cardinalium. in 7. q. & dicitur latius ibi.

Præterea ratio domini Bartholomei ex alio impugnatur quia si illa esset vera, idem deberemus dicere in regula de valore exprimendo, quæ potest eodem modo concedere fauorem ecclesiarum & animæ. Nam ratio illius regulae fuit, ne tacendo valorem vnus caperet stipendia plurimorum, quæ clericis pauperibus ministrare volentibus, present subsidio esse, vt habetur in cap. quia in tantum. c. sequenti. & cap. cum secundum. de prabend. & in can. 1. quæst. 1. & bonus tex. in cap. quia nonnulli. de cleri. nō res. Et quia papa per expressionem valoris, cōsultius ecclesiis & earum indemnitatibus, ac cultui diuino, & personis bene merentibus iuxta condignum prouidet. Et ita fit, quod

docti viri qui ecclesiam Dei, veluti stellæ positæ in firma- A
 mento illustrent, vt dicitur in capitulo, super. de magistr. &
 per quos magis cultus diuinus decoratur, defenditur, &
 augetur. cap. super specula. ne cle. vel mon. & ea quæ dicun-
 tur in cap. cum M. & c. cū accessissent. iuncto capit. ex par-
 te. de constit. recipiunt mercedē & retributionē sancto-
 rum laborū suorum. Quæ omnia proculdubio per expres-
 sionem veri valoris iustificantur: tolluntur etiam multæ
 fraudes quæ fierent si valor taceretur. Nam posset fraudari
 papa in perceptione iuriū ad se pertinentium, ac Came-
 ræ & Cancellariæ officiales, qui bona fide sub prætextu di-
 strictionum taxæ & annatæ, quæ ex fructuū expressione
 proueniunt, à papa sua officia emunt. Super quibus qui-
 dem taxis maior officiorum curiæ pars fundata existit. Vn- B
 de si verus valor taceretur, fieret magnum præiudicium il-
 lis qui officia pro sua sustentatione propriis pecuniis que-
 sierunt. Hoc enim fieri non posset sine conscientie pericu-
 lo, & animæ offensione, & scandalo plurimorum, vt latè
 probat Hieron. Paulus Hispanus in pract. Cancell. apo.
 fo. 48. vt dicam in regula de valore. Igitur concludendum
 est, dictam regulam animarum etiam vtilitatem concerne-
 re. Et tamen illis rationibus non obstantibus, Rota tenuit
 regulam illam non habere locum in Cardinalibus, vt ipse
 idem Belenzinus meminit in dicto tracta. & dicit suo tem-
 pore ita Rotam iudicasse. Ergo pari ratione tenendum est, C
 istam regulam eos etiam non ligare. Super his tamen be-
 ne cogitandum est, ex eo, quia multum me mouet attesta-
 tio D. Belenzini dicentis, Rotam contrarium eo præsentè
 iudicasse. A qua opinione in dubio ego non recederem:
 quia iustum præsumitur iudicium fuisse, quod plurimo-
 rum oculis est comprobatum, vt dicitur in capit. pruden-
 tiam. de offi. deleg.

QVAESTIO QVARTA.

QVAERITUR ibi, prouidere, seu mandare prouideri, &c.
 quid significant, & importent ista verba?
 SOLVTIO. Attenta proprietate verborum, ista
 verba prouidere, seu prouideri mandare, denotant liberā
 dispositionem factam à superiore sine facto alterius. Ita-
 que sub tali verbo non comprehenderetur electio, neque

D presentatio quæ requirunt factum aliorum, vt dicit Don
in cap. cum illis. §. 1. de præb. lib. 6.

Tamē ex quo dispositio istius regulæ est fauorabilis
data in salute animarū propter rationes assignatas in
ma quæstione: ideo erit concludendum ista verba prom
re & mandare prouideri, largo modo capi debere, vt qu
cunque dispositionem & ordinationē, per quas prom
retur alicui de parochiali, comprehendant: quia illa ver
largo modo sumpta ad omnes modos dispositionis & or
lationis adaptantur, vt refert Felyn. in cap. in nostra
corr. de rescrip. Et licet omnes modi disponendi de be
ficiis, largo modo loquendo comprehendatur sub ver
prouisionis, tam ex parte conferētium, quàm prouisi, qu

E quoque modo prouideant, personam quæ intelligi
loquatur idioma loci, eligere debēt. Tamen quo ad ali
effectum, multum interest, per quem modum quis pro
deatur, an per electionem, presentationem, vel collationem
quia per vnum modum acquirit ius in re, & per alium
rem. Et hoc est multum vtile scire propter derogationem
De quo tamen videnda sunt, quæ scripsi in regula, de
tollendo ius quæsitum. in 1. quæst. quæ hic non repetatur.

Quid autem significant, & quid differant inter
verba posita in textu, prouiderē, seu mandare prou
&c. Et dicendum, quod secundum stylum curiæ Re
multum differunt. Pro quo est aduertendum, quod
tuor sunt termini, quibus vtitur papa in prouisionibus

F videlicet, prouidemus, mandamus prouideri, prou
fuit, & concessimus prouideri. Et ista omnia secū
lum Cancellariæ differunt. Nam prouisio dicitur, qu
papa effectualiter & purē facit gratiam, de qua literæ
expeditur. Illa enim dicitur prouisio: & per talem prou
nem expirat reseruatō papæ, vt dicit Fely. in rub. de co
colum. 4. vt late dixi in regula de triennali. Mandat
prouideri, dicitur, quando literæ sunt expeditæ, &
mandatur, vt prouideat. & de istis duobus terminis
tur Egid. in quadam decis. relata per D. Guliel. in de
incip. & quia. in titul. vt lit. penden. Prouisum fuit, dicitur
quando autoritate papæ, vel alterius fuit facta prou
literis expeditis & executis. Concessimus prouideri, dicitur
quādo est signata supplicatio, & literæ non sunt expeditæ.

Et ita expressè tenuit bis Rota in vna Valétina parochialis de mense Nouemb. & Decembr. M. D. xxxvi. coram Do. Ioan. Clerici. Et hanc etiam verborum differentiam, quam hodie in gratiis Apostolicis seruari videmus, duo antiqui doctores practici approbant, videlicet Hieron. Pau. Barch. Cancellarię Apostolicę vicecorrector, & Ant. de Cortesi olim abbreviator, in quibusdam suis memorialibus concernentibus gratias expectatiuas, & alias literas gratia. fol. 85. Ex quibus excerptus est iste liber, quem vulgo Practicam seu stylum Cancellarię appellant, scriptus per Fely. allegatum, & à sede Apostolica approbatum, ut in proemio dixi. Et quia ista consistunt magis in stylo & vsu curię, quam in iure, ideo non insisto. De quibus tamen aliqua dicam in fine huiusce commentarij, post Specul. in titu. de actio. & petitionib. §. 4.

QVÆSTIO QVINTA.

QVÆRQ; an ista regula habeat locum in parochiali ecclesia commendata?

SOLVTIO. D. Guliel. Casiod. nostri ordinis vir diligens & curiosus ac Episcopus Algaren. in discursu cuiusdam q. quam scribit in collectaneis suis deci. Rotę, fol. 203. simpliciter tenuit reg. istam in commenda locum habere: quia ita in Rota iudicatum fuit: & nihil aliud dicit.

Reperio tamen quendam doctorem Modernum (illi nomen est Aneas de Falconibus) virum certè, quantum colligi potest ex quibusdam apostillis, quas fecit ad Abb. Panor. & ex quodam tractatu suo reservationum, & commendatarum, apprimè eruditum & practicum, in quadam breuissimā additione, quam hic reliquit, ponere istam quætionem in terminis, & referre tempore suo, Rotam super hoc puncto variasse, & diuersis temporibus pro vtraque parte iudicasse: nullam tamen rationem alicuius decisionis scribit. Itaque satis apparet quætionem esse dubiam, & in vtranque partem disputabilem.

Quid dicendum? Certè negari non potest, punctum esse difficilem, ex eo, quia tempore meo vidi hanc eandem difficultatem in Rotā sepe à diuersis auditoribus propositam, & minimè diffinitam. Nam R. P. D. Petrus Vortius de mense Iulio, M. D. xxxix. inter Dominos de ea verbum fecerat. Et tunc propter varietatem votorum nihil peni-

Dtus conclusum fuit. Secundo loco coram R. P. D. Marti
lo de Crescentiis, de mense Aprilis, m. d. xxxi. in
Grallen. fuerat etiam super hoc dubitatum: & vota
facta fuerunt. Tertio loco idem D. Petr. iterum quaestio
proposuit, & post longam disputationem, Domini em
minarunt, in qua plura argumenta & rationes facta
erant: quorum praecipua narrabo, ne fastidio sim curialibus
occupatis: & quia istam quaest. latissime in regula de
nali possessore attingo, ex quo loco plura, dum casus
occurrerent, mutuari poterunt. In primis igitur pro parte
gatiua, videlicet, q. regula ista in commenda locum non
beat, quidam ex Dominis ponderabant text. regulae
facere mentionem de commenda. Ergo neq. nos sup
Ergo debemus. l. si seruum. §. praetor ait. ff. de acq. her. ad
bant fortius, quia commedatarius per substitutum
dum ex loco deseruire potest, ex quo habere potest
ecclesiam in titulum, cui personaliter tenetur deseruire
tradunt doct. in c. dudum. 2. per illum tex. de elect. Et
substitutus potest regule satisfacere, & supplere defectum
commendatarij, quod non est in titulari, qui tenetur
seruire per seipsum. Vnde si non intelligit, nec loquitur
idioma, non poterit sacramenta ministrare, quae videntur
intellectum & loquelam requirunt. Et ideo in titulari
taxat regula locum habebit. Ista ratio quorundam Do
norum satis dubiam materiam reddidit.

Sed in contrarium allegata fuit per alios Dominos
F dicta decisio D. Gulielmi, attestantis Rotam contra
iudicasse: quae dubios reddidit Dominos, & negotia
distulit ad Calend. Octobr. Tunc enim in primis
tius causa iterum fuit posita. In qua pro opinione
Dominorum ponderabantur verba istius regule, illius
videre, & prouideri mandare, &c. Quae adaptari possunt
videntur ad commendam. Quia commenda non est
uisio, vt dicit expressè Collectarius in c. si constituta
col. de accusat. Facit quod dicit Cardinalis in cle. cap.
in quarta q. de electio.

Istis tamen non obstantibus maior pars Dominorum
tenuit contrarium, videlicet, regulam habere locum
commenda. Quorum opinio istis motiuis defenditur
mo, considerando rationem finalem istius regule, quae

cendum communem opi. in fauore & vtilitate animarum A
 fundatur: vt tenet expresse Barth. Belenz. auditor Rotę in
 dicto tract. de char. subsid. q. 66. col. 5. & dixi superius in 1.
 & 3. q. Sed salus animarum in hoc consistit, vt pastor vul-
 tum pecorum suorum inspiciat, visitet ecclesias, cōfessio-
 nes audiat, populo prædicet, & alia ad curam animarum
 pertinentia sacramenta ministret, vt superius in dictis q. 1.
 & 3. dictum est: quæ omnia in commendatario militant,
 postquam capit fructus ecclesiæ, qui sibi propter dictum
 onus dantur. Ergo in illo dispositio istius regulæ locum
 habebit. l. 1. ff. ad munic. & l. à Titio. ff. de fur. Frustra enim
 in commendatario contemporanea atas, & ordo sacer-
 dotalis requireretur: vt dicit Domi. in c. nemo. in 1. notab.
 de electio. lib. 6. per illum tex. nisi ad ea teneretur, ad quæ B
 rector ipse tenetur, videlicet, ad ministranda sacramenta
 fidelibus parochianis, qui sine commercio linguæ & intel-
 ligentiæ idiomatis ministrari non possunt. Et ob eam cau-
 sam in commenda necessitas & vtilitas ecclesiæ confide-
 ratur, vt ibi dicit Domi. in 3. no. Et tamē reg. ista ad alium
 effectum edita non fuit, quàm propter vtilitatem ecclesia-
 rum. Ergo videtur in ea includi commenda: cū eadem
 ratio sit in commendatario, quæ est in titulari. Ergo regu-
 la vtrunque comprehendere debet: maximè, quia ista re-
 gula generaliter loquitur. Ergo omnes casus comprehē-
 dere debet: etiam si maior ratio sit in vno casu, quàm in
 alio: iuxta text. notabilem, qui de pona loquitur, in l. 1. §.
 quod autem. ff. de aleat. Et qui se exceptum dicit à regula, C
 illud probare debet: quia lex indistinctè omnes quos nō
 excipit, ligat. c. 1. de constit. c. omnis anima. de sensib. cap.
 solite. de maior. & obed. Cū igitur commendatarius à
 regula non excipiatur, debet sub illa comprehendendi. Con-
 firmatur vterius ista opinio, quia videmus regulam istam
 habere locum in gratia expectatiua, quæ est quædam con-
 cessio temporalis, iuxta cap. fin. de concessio. præbendar.
 Ergo eadem ratione habebit locum etiam in commen-
 da, quæ etiam concessio temporalis est. Præterea, quia
 ista regula initium considerat, & sic tempus prouisio-
 nis beneficij. Quo tempore nisi peritia idiomatis in re-
 gula requisita concurrat, collatio siue prouisio benefi-
 cij est nulla ipso iure, vt patet in textu: quia qualitas ad-

Diuncta verbo, debet adesse tempore verbi. cap. statum
 de rescri. lib. 6. l. miles. ff. de test. mil. Et ista ratio equiva-
 litat in commendatario, sicut in titulari. Ergo, &c. Et
 hoc illa ratio illius Domini resoluitur, videlicet, quod
 commendatarius per substitutum deseruire poterat: quia est
 rum, postquam commenda valide præcessit, id est, quia
 concessa est habenti peritiâ idiomatis, vel quando à prin-
 cipio in ipsa prouisione isti regula derogatum est, cum
 enim valide substitutum ponet. Vbi verò à principio tem-
 pore prouisionis ista non concurrunt, prouisio est valida
 & ideo tali casu de constitutione substituti disputare non
 atinet, qui postea sequitur: & sic tempore quo iam prouisio
 uisio cōmenda facta personæ ignorati, idioma non valet
E Non obstat etiam, quod textus iste commendam compræ-
 dere non videtur, ex quo loquitur de prouisione. Et prouisio
 uisio non est cōmenda: quia hoc est falsum. Quia in
 tali verbo comprehenditur, ut in specie tenet Dominus
 Gemi. in c. nemo. in 2. col. versic. item facit. de elect. c. 1.
 Vbi ex hoc infert, quod si papa reseruat prouisionem bene-
 neficium, si illud dat in commendam, reseruatio expressa
 secus si collationi suæ reseruat. Rationem ibi ponit
 commendari, est prouidere. Et ita ibi Dominus sequitur
 lipp. Franc. in 3. col. & Nicolaus Milis summus prætor
 & auditor Rotæ in suo Indice, in verbo, beneficium
 reseruat, &c. Et latius ceteris Ioan. Aloisius Titius
 aduocatus consistorialis, antiquus & summus prætor
In quodam consilio suo incipien. Nunquid regula prouisio
 bens. Vbi non solum tenet commendam sub ista regula
 comprehendendi, sed etiam sub quibuscunq; regulis de prouisione
 loquentibus. Cum quibus concordat egregie
 ter Do. Ioan. Francisc. Paulinus Rota auditor, in eius
 suo tractatu de sede vacan. in tertia questione primo
 & Modern. in tractatu reseruationum. fol. 7. & in c. 1.
 38. & fol. 32. Quicquid de hoc dubitet Roman. in c. 1.
 350. colum. quarta. cum quo unico verbo Fely. tractatus
 dicitur, in cap. in nostra. in 32. corr. in secunda colum.
 scias etiam. de rescript. Reliqua quæ circa istam qua-
 sionem desiderari poterunt, repetenda erunt ab illa
 sione notatu digna, & multum per me discussa in
 de triennali. questione quinta.

QVAESTIO SEXTA.

A

QVAERO, nunquid ista regula obseruari debeat, & liget extra curiam?

SOLVTIO. Glossator hic tenet, quòd non, rationibus de quibus hic per eum, què vide. sed veritas est in oppositum. Nam ex quo ratio istius regulæ, quæ utilitatè animarū respicit, ita generaliter militat extra curiam, sicut in curia generaliter interpretari debet, arg. eorum, quæ dicit Fely in ca. 2. colum. penult. de rescript. Et ratio Glossatoris, quòd ordinari⁹ magis personas suæ diocesis, quàm alias cognoscat, non facit ad propositum: quia illud cōcernit mores, & probitatem vitæ, non autem rationè idiomaticis, quia cognitio ordinarij nō tollit defectū personæ non intelligentis, vel loquētis idioma. Nam quādo clarè illum esse incapacem, & expertem linguæ constat, illa ratio nihil valet. Et ita regulā de infirmis resignantibus, quæ pariformiter generaliter loquitur, extra curiam locum habere videmus, vt Rota sapius conclusit, & iudicauit, vt ibi latè diximus. Pariformiter igitur in ista regula idem dicendū est. Reliqua circa istam quæstionē dixi superius in proœmio, vbi plenius videndum erit, quæstio. 2.

QVAESTIO SEPTIMA.

QVAERO, ponamus Britonem Gallū impetrasse gratiam expectatiuam in diocesi Britonum Britonizantium, quorum idioma est diuersum, & inter eosdè minimè intelligibile, de quo in expectatiua mentionē nō fecit: Propter quòd impetrat gratiam, quòd perinde valet dicta expectatiua, ac si in ea facta fuisset mentio de tali defectu: quam gratiam expectans non expediuit ante vacationem. Postea vacat beneficium, idem Brito Gallus acceptat: alius Brito de Britonizatibus etiā acceptat, & conatur excludere Britonem Gallum primum acceptantem, exceptione istius regulæ, quæ annullat expectatiuam non intelligentis idioma, &c. Brito Gallus replicat gratiā suā expectatiuam validari virtute gratiæ, perinde valere. Triplicat alter Brito Britonizans, gratiam perinde valere, nec ei suffragari, quia literæ nō fuerunt expeditæ. Et dat de regula, quòd commissiones non valeant, literis non expeditis. Dubitatur, an sola supplicatio sufficiat, quo ad derogationem istius regulæ, & supplendum eius defectum?

Q. ij

D SOLVITIO. In ista quaestione conclusum fuit, sola supplicationem gratiae, Perinde valere, non sufficiens supplendum defectum idiomatis, de quo loquitur ista regula, vt etiam dixi in regula 25. de non iudicando in formam supplicationis, nisi literis expeditis. Tamen Dominos in praesenti quaestione duo capita considerauerunt. Primum, quando expectatiua, & Perinde valere sunt eiusdem datae. Et isto casu gratia Perinde valere implet defectum istius regulae, & acceptatio illius vigore opereretur. Ita Rota tempore Leonis papae 11. in causa Giennae canonicatus, & praebendae coram D. Vanulio pro quodam Valentino expectante, contra Castellanus etiam expectantem sententiauit. Nam Castellanus expectans etiam piebar de ista regula contra Valentinum etiam expectantem, qui tamen sub eadem data expectatiuae suae gratiam Perinde valere impetrauerat. Rota pro Valentino tenet. Secundum caput est, quando gratia, Perinde valere, & diuersa data concessa fuit. Et isto casu Rota de anno 1511 tenuit illam non supplere defectum istius regulae, nisi literis expeditis ante vacationem. Et ita pronuntiauit Camillus de Balionibus in fauorem Vulgaret de Verdo Britonis Galli, contra Martinum Collant, Britonizantem in causa Corosopiten. ad quam diuersa vterque gratiam suam expectatiuam habuerat, cuius sententia confirmata fuit per bonae memoriae D. Guliel. Cardinorum de anno M. D. XX. de mense Ianuario, vt ipse refert in suis collect. decis. Rotae. fo. 204. & seq. Quibus rationibus moti fuerunt Domini, ponit ibi Iam Guliel. referendo motiua Gemi. in consil. 128. & Belli decis. 746. quae breuitatis causa non refero, cum ibi videri possint. Nam illae decisiones iam ferè per manus officialium circumferuntur, ideo omitto: quia de ista quaestione latius in regula 25. dicam.

QVAESTIO OCTAVA.

QVAERO, quid si aliquis pro parte intelligit, & pro parte non, an videatur satisfactum regulae?

SOLVITIO. Tenerem quod non, per istam rationem, quia hic ponitur clausula annullatiua, quae formam annulat, secundum Bal. in l. 1. ff. de lib. & posth. tradunt Mo. in l. pacta quae contra. C. de pac. Sed in formis libus

etur actum, quādo aliquid deficit, vt in c. i. de bap. facit. c. A. defleat. de reg. iur. Nam forma ita transgredi dicitur in minimo defectu, sicut in magno, vt tradit Fely. in cap. cum dilectā. de rescript. Et est text. notabilis in ca. quæritur. §. episcopus. 22. quæst. 1. Nam qui malè intelligit, non bene referre potest: vt dicit Specul. in titu. de aduocato. §. 61. post medium. Et hoc vterius suadetur, quia in text. duo copulatiue requiruntur, videlicet, quòd intelligat, & intelligibiliter loquatur: quorum alterum non sufficit. l. si ita stipulatus. de verb. obligat. Et verba simpliciter prolata, intelliguntur in perfecto significato. l. si. C. de his, qui ve. æta. imp. Ille igitur qui pro parte loquitur & intelligit, non perfecte dicitur habere idioma, vt verba regule adaptentur.

QVAESTIO NONA.

QVAERO, ponamus quòd in aliquo regno sint duo idioma, huius lingue: vna naturalis, altera accidentalis, vt in Lusitania, quæ habet propriam linguam Portugalensium, quæ est eorum naturalis: & linguam Castellanam, quæ est eis accidentalis: prout etiam Cantabri duplicem linguam habent, & Sardi etiam qui habent duplex idioma, videlicet Sardum, & Catallanum, quod est eis accidentale ex commercio, & vicinitate Castellanorum acquisitum. Quid ergo si Castellanus impetrat gratiam in regno Cantabrorum, vel Portugalix, vbi Castellanus non intelligit, neque loquitur eorum idioma, sed bene illorum accidentale, videlicet idioma Castellanicum, per quod intelligibiliter loquitur & intelligitur, an huic obstat regula? **C**

SOLVTIO. Videtur prima facie dicendum quòd non, ex eo, quia in tali impetrante finis & mens regule seruatur, quæ attendi debent: arg. l. scire debes. ff. de legi. Nam habito sine constitutionis modus non curatur, vt notat Abb. & alij in cap. quoniam cõtra. per illũ text. de probat.

Contrarium fuit decisum tẽpore D. Ioan. Vanulij quondam auditoris. De ratione decisionis non constat, sed putarem istam esse, quia in regula, quæ interpretanda strictè est, maxime in beneficalibus, verba naturaliter non accidentaliter intelligi debent. l. i. §. hoc interdictum. vbi Bart. ff. de fonte. Nam in tali casu natura proualeat accidenti, vt notat Bart. in l. qui habet. per illũ text. ff. de tutel. & tradit not. Ange. in cõl. 397. ludus pilæ. in 1. col. vnde ex quo mes

Distius regula fuit, vt commodius rector parochialis faceret animarum in confessionibus & sacramentis, & predicationibus populo exhibendis, consulere posset, per quos in simplicibus & ignavis hominibus, quales sunt mulieres, & vulgares artices, magis subuenitur: ideo isto casu regula obstabit, quia verum est dicere, huiusmodi impetrante Castellano non callere idioma propriū & naturale Castellanorum, sed accidentale. Nec obstat, quod in illis partibus lingua Castellana, vt plurimum à nobilibus, & ab aliis negotiatoribus intelligitur, & eam sufficienter loquuntur, quia hoc non sufficit, nisi communiter mulieres, & alii simplices personę illud idioma peregrinum, sicut naturale & proprium intelligant: aliās regula generaliter omnibus non prouideret, maxime in casibus iuris necessariis sacramentorum per rectorem parochianis exhibendorum, quibus rudes personę magis instrui debent: quod sine commercio linguę fieri nequibit. Concludendum igitur est regulam hoc casu habere locum.

Limitant aliqui hoc non procedere in impetrante tantum qualificato moribus & scientia, qui illi patrię multum esset acceptus: quia tali casu putant sufficere, illum intelligere, et si loqueretur peregrinū idioma, quod communiter ibi intelligitur. Quia tūc ex sufficientia viri, vtilitas animarum cōpensari posset. In quo casu illa regula iuris, videlicet, quod naturale preualeat accidentali, de qua in dicta regula habet non procederet, vt notabiliter dicit And. Sic ut in cap. in presentia. in 33. co. um. de probationibus.

Sed ista limitatio tuta nō videtur: quia vbi agitur de peccato iudicio animarū, qualitas personę nihil operatur, vt dicit Bald. in ca. iuravit. de probat. & in cap. j. in fine. vt lice. pendente. Sequitur Fely. in ca. quod super his. in 4. col. de test. instrumen. Nam hic non tam quarimus rectorem moribus sufficientem, quā loquentem, & populo rudi necessaria sacramenta ministrare scientem.

QVAESTIO DECIMA.

QVÆRO, nunquid regula ista obstat Normandis, & Britannis parochialibus in Gallia, Picardia, Burgundia, & Britannia?

SOLVTIO. Videtur quod non, per ea quę dicit Egidius in ca. dudum. in prin. de preben. lib. 6. qui dicit, quod hoc

mandus impetrare potest iudicem contra aliquem de ali. **A**
qua parte Francia, & extra terram Normandia, puta in Pi-
cardia, Burgundia, & Britania: & non poterit, vt suspectus
recusari. Et ita per istud dictum, quidam Moderni tenuerunt
itam partem in quibusdam apostillis.

Tamen iudicio meo istud dictum Egidij ad propositum
istius regule nō facit, que in loquela fundatur. Itaque quo
ad hoc, vt predictus sub regula non comprehendatur, re-
quiritur quod Normadus idioma loci, vbi parochialis est
ista, loquatur intelligibiliter, & intelligatur: alias non be-
ne sacramenta ministraret. Quia cæcus non bene cæcum
duceret, vt dicit text. in proposito notabilis, in cap. penult.
de ata. & qualita.

QVAESTIO VNDECIMA. **B**

QVAERO, an ista regula habeat locū in vicaria per-
petua, & in omnibus aliis beneficiis curatis?

SOLVITIO. Omisissis multis, dicendum est, regu-
lam in vicaria perpetua locum habere istis rationibus. Pri-
ma, quia clarum est regulam esse in iure communi funda-
tam, vt late in prima quaest. diximus. Sed de iure communi
inductum est, dispositionē de parochiali loquentem, habe-
re locum in vicaria perpetua, vt dicit text. in cle. j. de offic.
vica. Ergo eodem modo ista regula in illa locum habebit.
Fortificatur hoc, quia vicarius perpetuus in ecclesia, vbi
non est rector, in omnibus rectoris vice fungitur, vt tenet
Rota in dec. 341. in antiq. Et hoc vult alia dec. 374. in cip.
fuit dubitatum, & in cōsiliis positum. Quod igitur de vno **C**
dictum est, de alio dicendum erit. Accedit, quia videmus,
quod sicut episcopus cum rectore super atate non dispen-
sat: vt in cap. j. de ata. & qualita. ita neque cum vicario per-
petuo, vt notatur in dicta clem. j. Faciunt, quæ dicit La-
pus in add. ad Fed. in tract. permu. quest. 14. Hinc est, quod
tales vicarij perpetui dispositionem ca. licet. de elect. lib. 6.
seruare arcantur, licet in parochiali loquatur, vt est glo. &
ibi omnes in d. clem. j. Et eodē modo dispositionem cap.
ex eo. de elect. eo. lib. seruare tenentur. Et ista omnia magis
in casu nostro quadrare videntur: quia ista regula de paro-
chiali indifferenter loquitur: neque distinguit, an illa pa-
rochialis regatur per rectorem, vel per vicarium perpe-
tuum. Ergo generaliter est intelligēda. Nam cum tex. non

Distinguar, neq; nos distinguere debemus. cap. ad audiam. cum similibus. de decimis. Præterea, quia est eadem ratio in vicario, quæ in rectore, cum uterq; prædicandi officium habeat, & confitendi. Unde propter eandem rationem dispositio etiã pœnalis in vno casu loquens, ad alterum extendi debet, vt dicit glos. in clem. j. de electio. & est in cap. si postquam. §. j. in eod. tit. lib. 6. Eò maxime, quia hæc regula non est exorbitans à iure communi, sed cõformis. Et ita pro ista parte reperio consuluisse Ioaachimũ de Nona, olim famosum aduocatum consistorialem in quadam causa Tercoren. vicariæ, seu parochialis ecclesiæ de Lamen cuius initiũ est. Posito quòd prohibetur, &c. Et hoc quantum ad vicariam dicta sufficiant.

Et maior est difficultas scire, nũquid ista regula transferenter in omni beneficio curato locum habeat? & p̄ facie videretur dicendum, locum habere, cum sit eadem ratio in aliis curatis beneficiis propter administrationem sacramentorũ. Tamen hoc non est verum, quia ista ratio non sine mysterio tantũ de ecclesia parochiali loquitur.

Et ideo pro vero intellectu istius materiæ aduertendum est, quòd cura potest dupliciter considerari, videlicet, largè & strictè, vt ponit Innocen. in cap. cum satis. de officio archi. Largo modo cura, dicitur potestas fori contentiosa prout est suspendere, excommunicare, absoluerè, vitare, & alia huiusmodi quæ ad correctionem morum tenentur. c. dudũ ecclesia. de electio. & ibi glos. bona. Hanc curam chidiaconi, & alij inferiores prælati habere possunt. c. de officio archi. & notant doctores in cap. cum cõtingat. de foro cõpet. Et in talibus non putarem regulam locum habere. Cura verò, strictè & propriè sumendo, dicitur potestas ligandi & soluendi in foro penitentiali: & hoc non tenent nisi in sacerdote. cap. in nouo. 21. dist. & ca. omnis. de penitent. & remis. Dicitur ergo beneficium curatum, quod propositum istius regulæ, illud, quod habet potestatem in foro penitentiali, ad quod exercendum requiritur minister, & reciproca intelligentia sermonum, siue idiomatis loci. Quod quidem in vicario perpetuo habere locum tenentis inchoari poterit: si in aliis curatis eadẽ ratio cõueniat, videlicet, quòd ratione beneficii curati tenentur sacramenta ministrare, & ea omnia exercere, quæ rectores solent.

sue hoc illis de iure, siue de consuetudine, vel fundatione **A**
 competat, nulli dubium erit in illis locum habere regulam
 propter identitatem rationis. Et hoc, quod de cura dictum
 est, procedit etiam si rector, vel curatus actu non exerce-
 ret curam propter recessum parochianorum, dummodo
 habitu sit aptus exercere, ut tradit Card. consi. 48. quidam
 nobis, &c. Et licet in hoc contrarium teneat Feder. consi.
 135. Casus talis est. Tamen illud, alium finem seu effectum
 respicit, nec facit ad propositum, de quo loquimur, ut di-
 stinguunt Abb. & alij in c. de multa. de præbend. & dixi la-
 tius ibi in repet. mea subrepta Patavij. Hoc tamen intelli-
 gas, quando aliàs ipsum beneficium de sui natura est cu-
 ratum. Secus si per viam adherentię, ut quando beneficium
 de sui natura simplex, haberet annexam curam, vel ex cõ- **B**
 stitutione ecclesię aliquis vices curati gereret. Quia per
 hoc talis habere beneficium curatum nõ dicitur, proprie
 loquendo, ut dicit Old. in consi. 203. factum tale. & sequi-
 tur Fely. in c. nostra. in 10. corr. de referi. Quod est notan-
 dum pro intellectu istius regulę, & pluriũ iurium: tamen
 si talis ex constitutione ecclesię populo sacramenta ad-
 ministrare teneretur, in eis locum haberet ista regula. Ex
 quibus etiã vnum aliud infertur, q̄ sola potestas fori pœ-
 nitentiãlis beneficium curatum non facit, nisi cũ hoc be-
 neficiatus habuerit, seu certã parochiam teneat, ut sentit
 gl. in clem. dudum. in verb. impediant. de sepul. dicens, q̄
 licet fratres Prædicatores, & Minores, ex priuilegio dicte
 cõstitutionis, & clem. exiur. exercere possint ea, quę sunt **C**
 fori pœnitentiãlis, non tamen per hoc censentur curati.
 Ratio est secundum gl. quia neq; ipsi curati ad exercendũ
 astricti sunt: neq; parochiani in foro pœnitentiãli ad eos
 recurrere tenentur. Ad idem bona gl. in clem. 1. in verbo,
 presbyteri. de priuile. quam singularem dicit Abb. Panor.
 in c. significati. de foro comper. & in c. omnis. de pœnit.
 & remis. Sic itaque quõ ad regulam istam talis cura in
 consideratione non esset. Requiritur etiam aliud, ultra
 parochiam & parochianos, ut quis dicatur curatus ad ef-
 fectum istius regulę, & aliorum iurium de cura loquen-
 tium, videlicet q̄ curam nomine suo, & non alieno exer-
 ceat, ut ponit Pe. de Anch. & Imol. in cle. vnica. de of. vica.
 & latius Doct. in c. extirpanda. §. quia verõ. de præb. Item

De etiam requiritur, quod talis assumatur suo nomine, & singulariter suscipiat regimen parochialis ecclesie & populi, non pariter cum alio, vt notabiliter consulit Odo in cōsi. 67. quæstio talis &c. Ex quo infert, quod si duo ecclesie parochiali instituantur, ita quod quilibet eorum confessiones audire cōsuevit, & alia facere quæ ad curam animarum spectant, neuter eorum curatus esset, neque eis dispositio locum haberet: c. licet. de elect. neq; c. de materia. de præben. neq; consequens dispositio istius regulariter ibi per multas rationes probat. Pro quo facit text. in sicut vna. 21. q. 2. ibi, sed vnum tantummodo habeat sacerdotem, &c. Prædicta igitur copulatiue, quo ad curam animarum requiruntur, de qua hic loquimur.

Ex quo infertur, quod actus solus sepeliendi non facit ecclesiam curata dici possit. Nam sine cura cæmeterium consuetudine, vel Episcopi concessione haberi potest. dicit Feder. in consil. 135. Allegat Archid. in c. 1. de sepulch. Hosti. in c. quia nonnulli. de cleric. non resid. Nec etiam solus actus baptizandi sufficit, si aliquis certam parochiam non habet, vt tenet Pau. & Card. in clem. 1. de baptis. Quia actus baptizandi licite quandoq; per laicum exercetur: vt in §. verum. 32. dist. Et tamen laicus curam capere non potest. Et talia iura, licet non per laicum, tamen per alios prescribi possunt: etiam si cura fori pœnitentialis sit, vt tenet Card. in de. 2. §. si. de relig. do. & in c. cum satis. de dicitur. Requiritur igitur omnia ista simul concurrere, quod hoc, vt parochialis ecclesia dicatur: prout Rota in Viridunen. parochialis sancti Victoris conclusit, de m. 10. Octob. 1539. coram me. In qua causa vnum aliud voluit, quod ad probandum ecclesiam de Vvici parochialem esse effectum consumendi gratiam expectatiuam aduersarij, de publica voce & fama non sufficerent, quæ in d. ecclesie sacramenta ministrarentur, nisi hoc de visu deponeret, si inter illos vnus esset, qui diceret se vidisse vnum ibi presbiterum. Ratio fuit, quia ex quo cōsumptionis exceptio, cetera materia est, vt decis. si. de excep. in nouis, debet materia clare, cōcludenter, & indistincte probari: vt decis. eo d. titu. in antiquis. Quæ omnia ad istius regularium aliarum declarationem de curatis beneficiis loquentium notanda sunt. Nam in locis communibus non traduntur.

QVAESTIO DVODECIMA.

A

QVAEROR, An regula ista in gratia, Motu proprio, & ex certa scientia, procedat?

SOLVITIO. Glol. hic tenet quod sic, cum verba istius regulæ non aduersentur, imò potius cum tali gratia concurrant. Adde tamen, q̄ imò tex. regulæ in illis verbis, vel gratiam expectatiuam concedere, &c. hoc innuere viderur. Nam clarum est, expectatiuas, secundum curiæ stylum motu proprio concedi solere, vt notat Ioan. And. in c. si motu proprio. de præben. lib. 6. & Io. Cald. in c. mandatum. de rescript. quos refert Abb. in c. 1. in 8. col. de iudi. vt dixi in tracta. expectatiuarum. Et tamen regula ista in expectatiua locum habet, quæ motu proprio conceditur: ergo eodem modo in quacūq; alia gratia, motu proprio: B quia vna pars alternatiuæ per aliam declaratur, vt dicit Bar. in l. 1. per illum text. ff. de reb. dub.

Præterea, quia dicere regulam istam non procedere in gratia facta motu proprio, & ex certa scientia, ex alio esse non potest, nisi quia Papa notitiam istius regulæ habere præsumitur. Et vbi principis scientia datur, derogatio nõ requiritur, vt tradit Doct. in l. quidam consulebant. ff. de re iud. Nã si Papa ex certa scientia infanti parochialem conferret, seque dispensare viderur, vt traditur in l. idẽ Vlpianus. ff. de excus. tut. Et reasumit Fely. in c. nonnulli. in 24. col. de rescri. & latius Mo d. Bonõ. in repe. c. 1. de cõsti. col. 4. Et tamen nec motus proprius, nec sola certa sciẽtia sufficit ad derogandum isti reg. nisi ei specialiter derogetur, C vt superius in pro. reg. q. 5. & 6. dictũ fuit: præsertim quia nec motus proprius, nec certa sciẽtia Papæ, defectũ idiomatis purgare potest, & facere, q̄ loqui nesciẽs loquatur.

Præterea, quia cum regula ista ecclesiarũ fauorabilis sit, & iuris cõmunis concursũ habeat, & expectatiuã comprehendat, quæ motu proprio cõceditur, nõ video quare qualibet aliam gratiã similem nõ cõprehendat. Nec obst. q̄ Papa in gratia motu proprio censetur habere notitiã istius regulæ, per ea, quæ dicta sunt: quia hoc nõ sufficit: quia scientia Papæ derogationẽ non inducit. Et posito q̄ illa certa scientia in his, quæ sunt de iure communi, derogationem quo ad ius commune posset importare, per not. per Doct. in c. 1. in verb. nascantur. de cõstit. lib. 6. vt

Dibi latè dixi: non tamen quo ad regulas, quæ licet habeant vim & ligent omnes, sicut ius vniuersale, per ea, quæ dicitur sunt in proœmio, tamen quo ad derogationem, ius particulare, sicut alia statuta terrarum censentur. Tenentur igitur est, regulam istam in gratia motu proprio, & certa scientia procedere.

QVÆSTIO DECIMATERTIA.

QVÆR O, an prouisus de parochiali in ecclesia Valentina, natus in Italia ex patre Valentino, & matre Neapolitana, & nutritus pariter cum matre a matre, præsumatur tempore prouisionis intellexisse, & loqui idioma Valentinum loci, ubi erat parochialis, attento, quòd decem annis post prouisionem.

E sic de præsentis loquitur illud idioma intelligibiliter.

SOLVTIO. Ita quæstio proposita fuit in vna Valentini parochialis, per R. D. Io. Mohedano, de mense Ianuarii M. D. XXXVII. pendente inter D. Ioan. Baptistam de Baldasinis aduocatum, & Martinum Calaphorra. In qua posuerunt plures rationes & propositiones causa, die 14. Martij M. D. XXXVII. per omnes Dominos, duobus exceptis, conclusum fuit regulam locum non habere, ex eo, quia quæ præsentis loquitur, in præteritum loqui sciuisse præsumitur: per ea quæ dicit Bald. in l. si qui adulteri. C. de adulterio. Fely. in c. scribam. de præsumpt.

Alij duo Domini contrarium tenebant, ex eo, quia loco mo appellatur maternus, quia vt plurimum ex matre proficitur, propter frequentiore filij conuersationem: vt in Cornelia matris Gracchorum filiis M. Tullius libro claris Orato. meminit, ibi, Non tam in gremio quam in sermone matris educatos, &c. Vnde non abs re Britanni mulieribus exteris linguam præciderunt, ne filios suos peregrinum idioma docerent, quod citius & facilius a matribus, quam à patribus discere existimabant, vt in eorum historia legimus. Et quia videmus, quòd qualitas præsentis non præsumitur quòd antea fuerit, nisi præsumitur, vt in l. 4. ff. de proba. vbi dicitur, quòd qui nuncipius est, de præterito non præsumitur. Ad idem factum Bald. in l. non ignorabit. nu. 4. C. ad exhiben. vbi dicitur quòd qualitas accidentalit, quæ de præsentis adest, in præterito adfuisse non præsumitur. Ita Bald. ibi, & alibi loquitur.

ut scribit Ang. & Ias. in §. sic itaque. col. 5. Insti. de act. Cum A
igitur dictus Ioan. Bapt. de parochiali prouisus à matre
Neapolitana nutritus fuerat, præsumendum erat potius
illius linguam, quam paternam Valentinam didicisse.

Breuitè primam opinionem tenendo, ista non ob-
stant, quia stant ista simul, quòd filij facilius in pueritia,
durante tempore lactentis ætatis, propter frequentiore
eius conuersationem idioma matris capiant: tamen hoc
non impedit, quominus idioma patris etiam addiscere
possint, cum quo pariter conuersantur. Imò filius epho-
bus factus, magis cum patre, quam cum matre conuersa-
tionem habere censetur. Hoc ex eo apparet, quia de præ-
senti bene loqui idioma patris Valentini scit, ergo præsu-
mitur per prius ab eo lingua consuetudine didicisse, quia B
in instanti idioma non addiscitur, & per hoc tollitur illud,
quòd dicebatur de lingua materna. Nam iste est vnus casus
in quo de præsentis præsumimus in præteritum, iuxta
glor. ordinariam in l. ex persona. C. de proba. & text. in l.
necesse. & in l. circa. ff. eod. tit. quæ ponunt regulam, quòd
quando agitur de inducenda aliqua qualitate de præsen-
ti, regulariter in præteritum præsumitur, præsertim quan-
do subest iusta causa præsumendi, vt in casu nostro: nam
tunc theoricè prædicta sine dubio procedit, vt tradit Bal.
in l. si qui adulteri. C. de adulte. & dicenti contrarium in
l. si qui probandi, vt dicit Bart. in l. si prius. col. ii. ff.
de oper. no. nunt. Et per illam doctrinam Bal. patet respon-
sio ad allegata in contrarium, quia procedunt, vbi causa C
præsumendi non subest, vel quando agitur de præsumen-
do delicto de presenti in præteritum, vt in d. l. 4. de proba.
vel quando qualitas de presenti repugnat primæuo statui
personæ, vt dicebat Bart. in d. l. si prius. Sed hic omnia ista
impedimenta cessant, propter rationem dictam, quia ista
qualitas loquelæ de presenti non potest stare absque eo,
quòd habeat tractum in præteritum, quia non potest in
instanti addisci. Imò hoc non solum procedit in vno idio-
mate, de quo hic agitur, sed etiã in pluribus, quia non in-
conuenit què de presenti pluribus linguis loqui posse. Nam
Xerxem & Cræsum Persarum Reges, tot linguarum genera
perdidicisse legimus, quot populos sub diuisione sua tene-
bant: vt M. Tul. & recentiores omnes historici attestau-

Dur. Et idem de Mithridate Ponti Rege meminit lae
 §. ex maleficiis. col. 10. In titu. de actio. Et plures hac re
 te inueniuntur, qui idem praestant. Nam & ego omnino
 hominum postremus, non solum linguam maternam
 auorum Castellanam, sed etiam paternorum Valentini
 a qua conditione percalleo, linguam etiam Italem & Latinam
 non ignarus: quae quidem linguarum disciplina de praesentibus
 apprensus, de necessitate praesumi debet tractum a praesentibus
 rito habuisse, ex eo, quia, ut addiscantur, temporis curam
 requirunt: & ista praesumptio, est probatio probata, per
 quodammodo quandam impossibilitatem probandi co
 trarium infert. Non valet igitur argumentum, qui scilicet
 a matre linguam accipit, igitur linguam patris ignorat.
E Haec consequentia fallax est, & non concludens. Tenet
 igitur est Rota conclusio, quae verisimilis, rationabilis
 iuridica existit.

QVAESTIO DECIMA QVARTA.

QVAER O, qua forma debeat & soleat huic reg.
 derogari?

SOLVTIO apparet ex his, quae in pro
 istarum regularum q. 5. & 6. dixi, ideo non repero. For
 autem derogationis istius regulae ita in literis narra
 let, videlicet, q. ut afferis, idioma, quod gens illarum
 rium communiter loquitur, non bene intelligis, nec
 intelligibiliter loqui scis. Nos enim tecum, ut ecclesiam
 dictam, &c. dispensamus, praemissis, ac constitutionibus
 ordinationibus apostolicis, necnon praedictis statuta
 consuetudinibus, & aliis contrariis naquaquam obstantibus
 toritate apostolica, per praesentes concedimus, p. uis.

Tamen circa hoc aduertendum est, q. plures regulae
 cellariae in hoc volu. reperiuntur, quae ad eundem
 tendunt, & cum ista concordant, ut reg. de oriundis, &c.
 expectatiuarum, quae specialiter disponit, nullum extra
 tionem, gratiam expectatiuarum obtinere posse, quae
 gula omnes in istius ratione fundantur, videlicet, quae
 intelliguntur, neq. idioma loquuntur. Et propterea non
 pertinenter hic per glossatorem queritur, nunquid si Papa
 expectatiua alicuius derogaret specialiter huic reg. ex
 derogare censeatur praedictis aliis ad eundem finem
 denibus? & Glossator hic in si. tenet q. no, ex eo, quia

duo vincula sunt, vno sublato, aliud non tollitur. c. extuarum. de auro. & vsu pal. §. affinitatis. in sit. de nuptiis.

Breuitur ergo contrarium tenerem, per ea, quæ not. gl. in verb. facti. in ca. 1. de consti. lib. 6. cum ibi per me dictis: vbi habetur, quod sicut mentio de iure communi non requiritur, ita neque de statuto in effectu continente idem, quod ius comune. Cum igitur prædictæ regulæ ad istum effectum non oriundum, expectatiuam in aliena diocesi habere prohibeant, quia idioma, & exterorū mores ignorat, vt latius hoc superius in 1. quæst. exposui. Regula igitur ista idem disponens, eadem cum illis censetur. Papa ergo derogans isti, in effectu, & in necessariam consequentiam illis aliis derogare censetur, & dispositio d. cap. ex tuarum, cum simi. isto casu non procedit, vt latius dicam in regula B de familiaribus cardinalium. quam etiam pluribus modis Moder. in c. cum cessante. de appella. limitant: & larissimè Moder. Asten. in tracta. sylvæ, fol. 25. Tamen super hoc cogitandum est, quia articulus sine dubio non est, & de facili utraque pars sustineri potest.

QVAESTIO DECIMA QVINTA.

QVAERITUR, Vtrum rector parochialis vltra naturale populi idioma, cuius curam gerit, etiam Latinam linguam scire teneatur?

SOLVTIO. Colligitur ex his quæ Abb. & alij docto. in c. cum in cunctis. in prin. de elect. scribunt, videlicet, quod ex quo animarum cura est ars artium, vt dicit tex. in c. cum sit. de ata. & quali. requiritur quo ad effectum, vt rector vim & naturam sacramentorum intelligat, quod Latinam linguam saltè pro necessitate officij sui sciat: rector enim sufficientem scientiam habere debet, vt ibi dicitur, quæ sine Latina lingua haberi nõ potest. Hinc est, quod penitus illiterati non solum à parochiali habenda prohibentur, vt in dicto cap. cum in cunctis. §. inferiore. de elect. sed etiam à promotione ordinum, vt in cap. 2. 36. distin. & in cap. fin. de tempo. ord. lib. 6. Concludendum igitur est, in rectore duplicem linguam necessariam esse: vnam vernaculam, seu popularem, quam ista regula requirit: aliam Latinam, vt quid populo loqui debeat, intelligat.

R